

PREMI RECURLL DE RETRAT LITERARI

El rastre de les meves soles

XEVI CAMPRUBÍ

AQUEST ÉS L'ARTICLE QUE VA GUANYAR L'ÚLTIMA EDICIÓ DEL PREMI RAFEL CORNELLÀ DE RETRAT LITERARI DINS DELS PREMIS RECURLL DE BLANES. EL PROTAGONISTA ÉS VÍCTOR SERGE, UN ACTIVISTA OBRER D'ORIGEN RUS QUE VA VIURE A BARCELONA

Les comissaries de policia de Ciutat de Mèxic són, com gairebé totes les d'arreu del món, brutes, humides i llòbregues. Dins una habitació d'una de cèntrica, una matinalada de novembre del 1947, dos homes resignats vetllen el cos, ajagut sobre una taula, d'un individu amb aparença de captaire. Poc després de la mitjanit el telèfon els ha donat la notícia, trista, de la mort d'aquell amic, les mans del qual conserven encara l'escalfor de la darrera encaixada. Un vell jec espellifat, una senzilla camisa d'obrer i unes sabates amb les soles gastades i plenes de forats són el llegat d'una vida marcada amb el distintiu de la humilitat. El passat, en imatges i records, es belluga veloç dins la ment dels dos homes. Adonant-se del tros de tela que ara li tapa la boca maleeixen, amb els ulls negats de ràbia, tots els enemics que somriuran en saber-la, per fi i per sempre, ben i ben tancada.

El rastre obscur i fugisser d'aquelles soles velles i foradades ens fa retrocedir fins a la primavera del 1917 a Barcelona, on el febrer rus havia aportat idees i inflat les esperances. Cada matí, en sortir el sol, les grises llambordes dels carrers es confonien amb centenars, milers, d'espardenyes que es movien, decidides, al ritme de les passes d'una multitud d'obres que anaven cap a les fàbriques; obres als quals el miratge de la llunyana revolució havia esperonat. Com cada matí, doncs, enmig d'un ambient de revolta, el jove Kibalchich entrava amb el pas ferm a la impremta Auber i Pla del carrer Pallars, al Poblenou, on treballava de tipògraf.

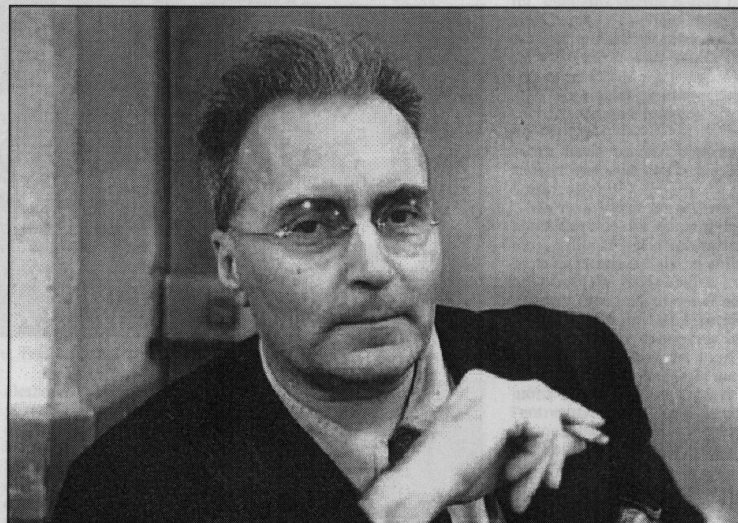
Efectivament, érem una trentena els que ens ofegàvem en aquella impremta des de les set del matí fins a dos quarts de set de la tarda. Mentre jo ali-neava els tipus en el compo-nedor, amb la fatiga envaint-me en les hores de més calor, uns nens esquistats travessaven el taller portant entre

els seus braços primis i bronzejats, semblants a fils de carn, les pesades formes. Al fons del taller, suoses plegadores de llavis humits i grans ulls negres repetien set mil vegades al dia el mateix gest entre el rodar de les màquines.

Tot i que, des de ben petit, Kibalchich havia adoptat com a primera llengua el francès de Brussel·les, la ciutat on va néixer, els seus pares, fugitius de la persecució tsarista, no havien trigat a encomanar-li la rebel·lia i la nostàlgia d'una Rússia trasbalsada per la desigualtat.

És per això que molt abans de deixar la infància jo ja tenia aquest sentiment que em dominaria durant gran part de la meua vida: aquella sensació de viure en un món sense sortida on només quedava lluitar per una evasió impossible. Aviat vaig adquirir una forta aversió per tots aquells que jo veia confortablement instal·lats; còlera i indignació heretada, sens dubte, de la meua condició de fill d'emigrants revolucionaris llançats dins les grans ciutats d'Occident per les primeres tempestes russes.

Al llindar de la trentena Kibalchich se servia de tot el coneixement adquirit des del

FOTOGRAFIES CECILIES PER PELATAGES

VÍCTOR SERGE EN UN DELS ÚLTIMS RETRATS QUE SE LI VAN FER A MÈXIC, EL 1947, ABANS DE MORIR

Aquell jove que alguns anomenaven el Rus es barrejava amb els anarquistes barcelonins

dia en què, encara adolescent, havia entrat en contacte amb els moviments anarquistes i revolucionaris de Brussel·les i de París. Un mes i escaig després de la seva arribada, fugint de la guerra europea, ja es movia amb autoritat dins els cercles sindicals que sacsejaven Barcelona.

De fet, en aquesta ciutat, on gaudíem d'una pau singular a pesar de les lluites, el sofriment i el greix que s'ocultava en els miserables tuguris i en carrers infames, vaig aprendre que per omplir la vida no n'hi havia prou amb la de no ser mort en el curs del dia, certes aleshores somiada com una felicitat suprema per trenta milions d'homes en aquell univers europeu dominat pels canons.

La seva experiència com a organitzador, agitador i articulista en nombroses publicacions obreres es posava aleshores al servei de la causa de la Barcelona insurgent. Per aquest motiu, sovint, en sortir de la feina corria cap al carrer de la Cadena i s'enfilava fins al pis on era la redacció del setmanari anarquista *Tierra y Libertad*. Aviat, els seus articles,

signats per primera vegada amb el pseudònim de Víctor Serge, començarien a fer el seu petit forat entre la classe treballadora. Lluny de ser somiadors -hi escrivia l'abril del 1917- som per excel·lència els moderns i recordem en efecte a l'home que els temps de l'esclavitud ja han passat, han caducat. La més intensa civilització vol uns altres mitjans i els posseeix, un esclau que no pateix i que es pot manar sense rebair-lo: la màquina.

En aquells anys la nit barcelonina, sobretot pels voltants del Paral·lel, bullia d'animació. Al cafè del Teatro Español es reunia, al llarg de la terrassa o envoltada pels miralls interiors, una bona representació del moviment llibertari. Un escriptor barceloní descrivia l'Espanol com el patriarcat de tots els cafès del Paral·lel, com el refugi dels desocupats, l'asil d'autors inèdits, de músics desconeguts i d'actors fracassats. Niu, també, de policies de paisà observant els rostres a través dels miralls i capbussant-se entre les converses subversives. En aquest ambient, amb l'ajut d'unes gerres de Moritz o de Damm, aquell jove que alguns anomenaven el Rus però que en endavant es faria dir Víctor Serge, es barrejava, segur de si mateix, amb els anarquistes barcelonins.

De nit m'endinsava al Paral·lel, una avinguda plena de llum i de vida en contrast amb els carrers florits del proper i terrible barri Xino. Al Café Español em reunia amb esplèndids militants que sempre estaven a punt pel següent combat.

FOTOGRAFIES CECILIES PER PELATAGES

NARCÍS MOLINS (PRIMER A L'ESQUERRA) A MÈXIC EL 1943, AMB VLADY, FILL DE SERGE (QUART PER L'ESQUERRA)

>>>

PREMI RECULL DE RETRAT LITERARI

Parlaven amb excitació d'aquells que curien, es passaven les pistoles browning, desafiaven, desafiàvem, les orelles indiscretes de les taules veïnes. Una nit d'aquelles, en una casa d'un humil carreró, vaig conèixer el més extraordinari d'aquells barcelonins: l'animador, el polític intrèpid que menyspreava els polítics, el capità sense galons: l'home a qui tot hom anomenava el Noi del Sucre. Sota un vell llum de petroli parlàrem de la Revolució Russa, de la següent vaga, del sindicalisme i de moltes altres coses que l'apassionaven. No teníem cap altre exemple, i no precisament encoratjador, que el de la Comuna de París.

A resultes d'aquesta trobada Víctor Serge escriuria uns anys després *El naixement de la nostra força*, una novel·la autobiogràfica en què el Noi del Sucre donava vida al personatge de Dario, un obrer barceloní que captivava les masses amb una intensitat inusual. A migdia -hi narrava Serge- un xiulet estrident congregava de sobte pels voltants d'una fàbrica una multitud de camises blaves. Dario, enfilat en una cadira, trobava les paraules justes que entraven dins tots aquells caps. Una boca oberta, un front humit, una mirada exaltada, el recompensaven amb escreix. Dario es barrejava entre la gent, que l'abraçava, el besava, l'interrogava, se'l disputava.

Certament, les revolucions, com ho demostren els dos darrers segles, mai són senzilles de portar a la pràctica. Un dia de juliol del 1917 la Guàrdia Civil, com una mena de premonició, va encerclar els dos sindicalistes en una casa del carrer de les Egipcíacques on s'havien reunit. Salvador Seguí va aconseguir fer-se fonedís a través de les teulades però Víctor Serge, sacrificant-se per ajudar-lo a fugir, va ser detingut. Al cap d'uns dies, ja alliberat, Serge va participar en una manifestació i va ser testimoni de la feblesa i la desorganització dels obrers barcelonins davant la implacable repressió de les forces de l'ordre. Per tot plegat va decidir marxar cap a la revolucionària Rússia. Poc després de la seva marxa, a mitjans d'agost, l'exèrcit desballestava amb duresa la gran vaga general que s'havia declarat i acabava amb la vida d'una vintena de treballadors.

Curiosament el Café Español va esdevenir, durant aquelles jornades de protesta, un dispensari de la Creu Roja. L'arribada a la Unió Soviètica marca l'inici de l'evolució de Víctor Serge vers el comunisme. En els convulsos però esperançats anys 20, amb el record de Barcelona llunyà en el temps i encara proper en el cor, el jove revolucionari continuava avançant amb passos decidits i ben precisos. Aviat es va posar a treballar en el secretariat del líder bolxevic Zinoviev i, gràcies a això, va incorporar-se poc després al comissariat d'Afers estrangers. Mentrestant la seva activitat intel·lectual i literària

ANDREU NIN, ALS ANYS 20 A MOSCÚ, TREBALLANT AL SEU DESPATX DE LA INTERNACIONAL SINDICAL ROJA

no s'aturava: assistia als congressos de la Tercera Internacional, escrivia punyents articles d'anàlisi política en prestigiosos diaris obrers francesos com ara la *Vie Ouvrière* i *L'Humanité*; traduïa del rus llibres arriscats, entre els quals *L'imperialisme*, *darrera etapa del capitalisme*, de Lenin, i *Terrorisme i comunisme*, de Trotski; en publicava de seus, sempre atrevits, com ara *Lenin 1917 i Tot allò que un revolucionari ha de saber sobre la repressió* i, alhora, entaulava sòlides amistats amb escriptors de renom com ara Gorki, Gide i Barbusse.

En aquells anys, tanmateix, la fatalitat no m'abandonava. Quan vivia a Petrograd el correu em portà una mala notícia de Barcelona: el Noi del Sucre havia estat assassinat. Poc després, un altre cenetista molt amic meu, Andreu Nin, que en aquella època vivia a Moscou, em va advertir que Lenin estava molt malalt. Així, un dia de gener del 1924, mentre viatjava en un tren que es gronxava entre muntanyes brillants de neu, algú, dins un compartiment ple d'homos corpulents, va desplegar un diari i hi vaig llegir: Lenin és mort.

Entre Víctor Serge i Andreu Nin havia nascut una gran amistat. La pèrdua de Lenin els va deixar orfes de mentor a la vegada que els unia en una causa, l'oposició a Stalin; un enfrontament polític que, sense

aleshores poder-ho imaginar, posaria els fonaments del seu destí: a principis dels anys 30, Nin va ser expulsat de l'URSS i Serge, després de tres anys de deportació als Urals, va seguir el mateix camí. La presó i l'exili van imposar una distància entre l'un i l'altre, tot i que mai farien minvar, ans al contrari, el seu esperit revolucionari.

Per això, uns quants anys després de separar-se, quan Nin es trobava immers en els inicis de la Guerra Civil Espanyola, Serge li enviava uns ratlles des de Brussel·les. El meu estimat Andreu, vell amic -li deia-, estic molt preocupat per la teva sort, però satisfet, en saber, a la fi, que estàs ficat dins el gran oratge. Podem tenir en vosaltres una immensa confiança. La vostra salvació està en vosaltres mateixos. De la vostra fermesa i de la vostra justa visió depèn tot. No hi ha poder més legítim que el d'un poble en armes i en estat de legítima defensa.

Des del primer agost de guerra el diari barceloní *La Batalla*, òrgan del POUM, denunciava els processos iniciats a Moscou contra els dissidents bolxevics, cosa que li va reportar les crítiques i els atacs de tots aquells que no gosaven contradir la política de l'imprescindible aliat soviètic. A pesar de tot, Víctor Serge es mostrava solidari amb els pousmistes. Estimats camarades, -escrivia al diari l'octubre del

Serge va ser testimoni de la feblesa dels obrers barcelonins davant la repressió

1936 - us puc assegurar que des del fons de les Sibèries i de les presons tots els opositors de l'URSS, socialistes, sindicalistes, anarquistes i trotskistes, estan amb vosaltres de tot cor.

Tanmateix, la ira del dictador Stalin es va desencadenar amb tota la seva magnitud: Andreu Nin desapareixia en mans del temible GPU, el POUM era suprimit i els seus dirigents, encapçalats per Julián Gómez Gorkin, membre de l'executiu i director de *La Batalla*, empresonats, jutjats i condemnats. Des de París, amb l'ajut d'un grup de catalans, entre els quals s'hi trobava Narcís Molins, Serge va organitzar un comitè de defensa del POUM per donar a conèixer aquella injustícia. El juny del 1937, dins la revista *Les Humbles*, una de les poques publicacions de l'esquerra francesa que li donaven veu, escrivia: l'inquietant silenci persisteix sobre Barcelona. Ahir em van dir que la majoria de dirigents del POUM estan arrestats. Andreu Nin, segons el rumor, ha estat afusellat o està a punt de ser-ho. No m'ho puc creure. Com es pot decapitar tan fàcilment un partit obrer que té milers de milicians al front?

Ara, però, a les acaballes del 1947, ja fa temps que la maledicció de Stalin ha caigut sobre Nin i també sobre Trotski. Quan la mitjanit dins la llòbrega comissaria es llargament passada Julián Gorkin contempla les soles gastades i plenes de forats de l'amic mort i recupera

de la memòria molts dels moments que han viscut plegats; instants com el d'ara fa sis anys quan el va rebre a l'aeroport de Mèxic mentre fugia, un cop més, de la guerra europea; davant els forats a les soles Gorkin reviu també els nombrosos intents d'assassinat patits o, fins i tot, moments viscuts només fa unes hores, quan s'han donat la mà per última vegada. Amb ràbia Gorkin recorda també el procés del POUM i, gairebé deu anys després, les preguntes del tribunal tornen a ressonar dins del seu cap.

-Hi havia un escriptor estranger que solia escriure a *La Batalla*, oi?

-Es deia Víctor Serge -responia Gorkin-, un home d'intensa i dilatada vida revolucionària que havia col·laborat amb nosaltres i ens havia ajudat.

Dins l'habitació, al costat de Gorkin, hi ha un altre períodista exiliat que contempla la modesta vestimenta del mort. A Víctor Alba li vénen a la memòria alguns dels passatges de l'entrevista que va fer a Serge un mes abans.

-Com veieu Europa des del vostre exili mexicà?

-Amb nostàlgia -responia el vell revolucionari-, quan s'ha hagut de fugir-ne, d'exili en exili, per sobreviure i per defensar valors essencialment europeus, com la llibertat de pensament o els drets individuals, hom es recupera aviat de l'amargor de les derrotes.

Serge tenia rostre d'intel·lectual de pel·lícula -escriuria Alba més tard-, amb ulleres sense muntura i mirada serena. Però no era pas un home serè. No podria ser-ho amb la seva vida. No em va sorprendre, encara que em dolia, trobar en ell una cosa que havia vist en altres intel·lectuals: un egoisme ferotge, implacable, capaç de sacrificar la família a l'obra, a la causa, a l'honor revolucionari. Per això vivia amb molta modestia, car no volia treballs remunerats que li traguessin el temps que dedicava a les novelles.

Per a Serge i per a mi -escriuria Julián Gorkin uns anys després-, i també per a uns altres vint mil europeus, la majoria republicans espanyols, Mèxic era la salvació. Allí, Serge tenia moments d'alegria i, fins i tot, reia; però el seu rostre no trigava a entristir-se. Es tancava durant hores en la meditació i en el silenci. Parlava poc i, quan ho feia, era amb un fons amarg i dramàtic. Carregava sobre les espatlles el drama de la Revolució Russa devorant-se a si mateixa, amb els rostres de tots els grans revolucionaris desapareguts, exterminats.

Tot i la seva fortalesa i tenacitat Víctor Serge va sucumbir al darrer combat. Aquella nit, el 17 de novembre del 1947, pels volts de les deu, s'havia acomiadat de Gorkin en un cèntric carrer de Ciutat de Mèxic. Minuts després, dins un miserable taxi, el seu cor havia pres la meditada decisió de portar a terme l'anhelada revolució pel seu compte.

BIBLIOGRAFIA

- Víctor Alba**, *Sisif i el seu temps*. Vol II. LAERTES. Barcelona, 1990
Víctor Alba, *El proceso del POUM. Documentos judiciales y policiales*. LERNA. Barcelona, 1989
L. Cabañas, *Biografía del Paralelo. 1894-1934*. MEMPHIS. Barcelona, 1945
J. Gorkin, *Contra el estalinismo*. LAERTES. Barcelona, 2001
Víctor Serge, *El nacimiento de nuestra fuerza*. EDICIONES HOY. Madrid, 1931
Víctor Serge, *Mémoires d'un révolutionnaire*. LAFFONT. París, 2001
Víctor Serge, *Notes sur le drame espagnol*, dins *Les Humbles*, núm. 4-5, París, abril-maig 1937

HEMEROTECA

- Tierra y Libertad**..... 18-4-1917
La Batalla..... 30-8-1936, 9-10-1936